

Mellem moral og ret. Bør man bryde loven?

Skrevet af: **Peter Møller** | Offentliggjort: 01. december 2009

Indledning

Natten til den 14. august 2009 gik politiet ind i Brorsons Kirke i København, og anholdt 17 irakiske mænd, der var iblandt en større gruppe der havde søgt tilflugt i kirken, fordi de stod til at blive udvist. Omkring 300 aktivister, primært fra foreningen [Kirkeasyl](#), prøvede at forhindre politiet i at køre de anholdte mænd væk. De var af den holdning, at udvisningerne var uretfærdige. Sagen er blevet meget eksponeret, så jeg vil ikke gå i detaljer, men Kirkeasyl mener at irakerne, indenfor en vis fortolkning af gældende dansk lovgivning, bør få opholdstilladelse, delvist fordi der i flere tilfælde er tale om psykisk ustabile torturofre, og delvist fordi de står til at blive sendt til et ustabil land i krig, hvori regeringen i flere tilfælde har i sinde at anholde dem ([læs mere her](#)). Integrationsminister Birthe Rønn Hornbæk deler tydeligvis ikke denne fortolkning, siden flere af irakerne er blevet sendt hjem, og resten venter på at blive det.

Hvorvidt der er tale om en fejlfortolkning af loven fra Birthe Rønn Hornbæks side, er for artiklens vedkommende ligegyldigt. Hvad jeg ønsker at belyse i denne artikel, er den problemstilling der ligger i at stå imellem moral og ret, altså i den position hvori foreningen Kirkeasyl befinder sig. En position hvori den juridiske lov strider imod en moralsk lov. Kan den ene lov underkende den anden? Er det altid amoralsk at bryde loven, og hvis ikke, hvilke kriterier kan man så bruge til at fastslå hvornår det ikke er? Med udgangspunkt i foreningen Kirkeasyl vil jeg undersøge præcis hvor problematisk det er, at være grundlæggende uenig med loven i det land man bor i.

Lov

Begrebet 'lov' vil i denne artikel blive splittet op i to begreber, det ene værende 'moralisk lov', og det andet 'juridisk lov'. En fyldestgørende definition af lov generelt, kunne være: "Et regelsæt der fremføres med autoritet". Distinktionen mellem den moralske og den juridiske lov ligger til grund for hele problematikken, idet man som borger er underlagt begge. Jeg vil herfra betegne den moralske lov som 'moral', og den juridiske lov som 'ret', fordi det er nemmere.

Moral

Moral er genstand for et studie, der i sig selv er langt større end det spørgsmål jeg beskæftiger mig med her. Et forsøg på at fastslå en universel moral er ikke nødvendigvis forfejlet på forhånd, men et sådant forsøg ligger langt udenfor min ambition med denne artikel. Jeg vil derfor nøjes med at anerkende at moral, som begrebet bredt forstås, er relativt, altså at en persons moral afhænger af et individuelt værdisæt. Hvor dette værdisæt kommer fra (nogen vil sige psykologi, andre en transcenderende fornuft, andre igen en uendelig sjæl) vil jeg lade ligge. Det er nemlig hele pointen at moral er relativt. Jeg fremfører at ethvert menneske der ikke ligger under for andre begrænsninger, begrænses af moral. Moralen kommer indefra, uanset om man ser den som en pligt, en dyd, et forsøg på maksimering af lykke, eller noget andet. Man kan ikke tvinges til at handle moralsk, thi den moralske autoritet skal anerkendes af individet, før den udføres ud fra en underkastelse af den moralske lov.

Ret

Anderledes står det til med den juridiske lov. Retten står på mange måder i et kontrastforhold til

moralen. Moralen definerer primært sig selv igennem handling, altså hvad der er moralsk at gøre, hvor retten definerer sig selv ved at begrænse handling, gennem forbud. Hvor den moralske lov nødvendigvis må komme indefra, må retten komme udefra, og også hente sin autoritet udefra. Moral skal adlydes, men ret skal opretholdes. Den autoritet retten har over et individ afhænger af kilden til denne ret, og det er et vigtigt spørgsmål indenfor politisk filosofi, om en sådan autoritet overhovedet kan eksistere. En stærk stat kan have autoritet over sin undersåtter, men individet underkaster sig kun denne autoritet, for så vidt at han ikke er i stand til at modstå statens fysiske styrke. Et demokrati får sin autoritet ved at repræsentere flertallet af befolkningen, men individet ligger kun under for denne autoritet, for så vidt at han anerkender de manges autoritet over de få.

Forpligtelse og pligt

To begreber der kan stille skarpt på moral overfor ret er 'forpligtelse' og 'pligt'. I et samfund vil man typisk have pligter, deriblandt pligten til at betale skat, køre i den rigtige side af vejen osv. Moralske pligter, i denne forstand, findes ikke. Hvis jeg, på en gåtur igennem byen, ser at manden foran mig taber sin pung på gaden, da har jeg ingen pligt til at løbe efter ham og returnere den. Hvis jeg gør det alligevel, er det fordi jeg forpligter mig selv moralsk. Igen er forskellen at pligter kommer udefra, og forpligtelser kommer indefra

'Bør' er et moralsk ladet ord, og vil blive brugt sådan i denne artikel. Jeg bør altså returnere den tabte pung, hvis min moral byder mig at gøre det. Spørgsmålet bliver om ret forpligter, altså om lovgivning kan resultere i et 'bør'. Det er nemt at finde intuitive eksempler der, indenfor det man må antage er en generel moral, modsiger dette, i hvert fald som en universel sandhed. Tyske nazister fra anden verdenskrig er et klassisk eksempel på pligttopfyldende mennesker, hvis handlinger meget få mennesker anser som værende moralske. En SS officer kan ikke forsvare sine handlinger med henvisninger til pligt. Men betyder det at man kun bør følge loven, hvis man føler sig således forpligtet af sin moral?

Statens autoritet

Hvorvidt staten har autoritet er nemt at besvare, hvis man med autoritet mener styrken, eller evnen, til at opretholde sine love. Jeg har brugt begrebet autoritet således ovenfor, men det er ikke i denne forstand at spørgsmålet om statens autoritet er interessant. Det interessante er hvorvidt det giver mening at snakke om at borgere 'bør' underkaste sig staten. Altså om man som borger forpligter sig til at underkaste sig staten, udelukkende i kraft af sin status som borger.

Det virker indlysende at et folkestyre er den eneste styringsform, indenfor hvilken det giver mening at spørge hvorvidt borgerne er forpligtet til at følge loven. Det er ikke umuligt at visse borgere i et diktatur, forpligter sig til at følge loven, af nationalistiske eller måske religiøse grunde, men deres position som undersåtter til en diktator fordrer ikke en moralsk forpligtelse indefra. Det er vel også teoretisk muligt at forestille sig et utopisk/dystopisk samfund, hvor staten er så medgørlig, eller befolkningen så hjernevasket, at en moralsk forpligtelse finder sted uden medbestemmelse. Jeg vælger at lade tankespindet ligge, og fokusere på det repræsentative demokrati vi kalder Danmark.

I Danmark vælger vi vores ledere, men vi er ikke herrer over den førte politik. For det første kan man have holdninger som ingen partier deler, og dernæst kan politikere ændre mening efter de er blevet valgt. Hvis man er uenig i en politik der føres af en regering som man ikke har stemt på, er man så moralsk forpligtet til at følge dette styres lov? Hvis ikke, er det så praktisk muligt overhovedet at organisere mennesker i samfund?

De to praktiske problemer der rejses her, er hvordan man som regering, styrer et folk, og hvordan man som et folk, lader sig styre. En måde at anskue det første problem på, er gennem stiltiende

samtykke. Som borger i et demokratisk land giver man sit stiltiende samtykke til at følge spillets regler. Hvis man stemmer, og taber, så må man leve med at hovedparten af folket ønsker landet i en anden retning end man selv gør. Selv hvis man ikke stemmer, er demokratiet den eneste styreform der giver folket en stemme. Landet må forvaltes, og i praktisk forstand er et demokrati den venligste måde at gøre det på. Hvis man virkelig ikke kan forlige sig med den siddende regering, må man forlade staten.

Men hvorhen? Det er ganske vist et praktisk problem at forvalte et land, men det er en praktisk umulighed at undslippe enhver form for statsstyring som borger. Man kan flytte til Sudan og blive skudt, eller til Nordpolen og fryse ihjel. Men er det et fair valg at give en borger i et land? Som David Hume udtrykte det: "*Can we seriously say, that a poor peasant or artisan has a free choice to leave his country, when he knows no foreign language or manners, and lives, from day to day, by the small wages which he acquires? We may as well assert that a man, by remaining in a vessel, freely consents to the dominion of the master; though he was carried on board while asleep, and must leap into the ocean and perish, the moment he leaves her.*" (Essays and Treatises on Several Subjects, bind 2).

De to praktiske problemer munder altså ud i et samlet problem. Hvis vi gerne vil have et land hvor de fleste er glade, så skal de gives retten til medbestemmelse. Men denne medbestemmelse kan manifestere sig som et flertalsdiktatur. Herunder kan vi ikke redegøre for statens autoritet over de borgere der er i opposition til den førte politik, i praktisk forstand fordi de ikke har et reelt alternativ.

En måde at håndtere dette problem på, er ved at nægte at der er tale om et problem, og i stedet hævde at et folkestyre er det bedste af en række uperfekte måder at forvalte et samfund på. Dette er den instrumentalistiske tilgang til statsstyring. Staten er et instrument der eksisterer udelukkende til borgernes gavn, og hvis staten skal opnå autoritet, skal den gøre det gennem en maksimering af borgernes frihed og rettigheder. Staten gives altså en moralsk røst, og forpligter sig på at gavne borgerne bedst muligt. Dette løser som sagt ikke problemet, hvis man har et samfund med borgere der er forskellige (og det må Danmark erkende at have), da det der gavner flertallet til stadighed vil marginalisere mindretallets ønsker. Skulle det godtages at statens rolle var denne, virker det desuden meget usandsynligt at dette ville få Kirkeasyls protest til at forstumme. Derimod ville foreningen nok kraftigt betvivle at tvangshjemsendelserne virkelig afstedkom en maksimering af frihed og rettigheder, i hvert fald hvis man inkludere irakernes frihed og rettigheder i udregningen.

Så hvordan skal Kirkeasylaktivisterne opføre sig? Vi har at gøre med en gruppe der mener at loven er ulovlig, i den forstand at den forbrøder sig på en moralsk lov. En anden gruppe, med den juridiske lov i ryggen, mener ikke at dette er tilfældet. Under vores demokratiske styre vil man fristes til at sige at mindretallet må bøje sig. Det er et simpelt regnestykke. Men det er ikke simpelt i virkeligheden. Alle kan forestille sig situationer der ville få dem til at bryde loven. Et familiemedlem får et anfald, og man er nødt til at bryde fartgrænsen for at nå hjem og give dem deres insulinsprøjte. Gør det det lovligt at bryde fartgrænsen? Nej, men omstændighederne taget i betragtning vil de færreste bebrejde ham der lader den moralske lov tilsidesætte den juridiske i denne situation. Kirkeasyl hjælper irakere der er gået under jorden. Det er ulovligt, men omstændighederne taget i betragtning lader man ikke den juridiske lov have autoritet over den moralske lov. Er det moralsk relevant om der, tilfældigvis, er et flertal i Danmark der bebrejder Kirkeasyl disse handlinger? Det mener aktivisterne i Kirkeasyl ikke. Er det ikke forståeligt? Uanset om man er enig med dem, i at det handler om de udviste irakeres liv, så fremstår det tydeligt at dette er hvad de mener. Hvis man ikke bekæmpede en ulovlig lov, der ville sende mennesker til et krigshærget land (et vigtigt element, som jeg ikke vil uddybe, er at Danmark har taget del i den besættelse der har destabiliseret Irak), hvilken borger ville man så være, for slet ikke at snakke om

hvilket menneske?

Konklusion

Det er et praktisk problem, håndteringen af den ulovlige lov. Det virker åbenlyst at aktivisterne i Kirkeasyl mener at deres egen moral er den 'rigtige', og at det er uvidenhed der gør at der ikke er flere danskere der støtter op om dem. Dette kan man teste gennem oplysning (og det skal nævnes at det meste af Kirkeasyls arbejde handler om oplysning). Men retfærdiggør det forkastelse af loven? Kirkeasyl har ikke monopol på moral, men kan det påvises at det regeringen har gjort, er så forkasteligt at intet ordentligt menneske kunne stille sig bag det? Medmindre man vil fremføre det argument at flertallet i Folketinget, og befolkningen, er enten fejlinformerede eller umenneskelige, så virker det usandsynligt.

Det endegyldige spørgsmål bliver altså: *Hvilke kriterier kan vi bruge for at vurdere hvornår, om nogensinde, en borger bør bryde loven?*

Uden moralsk at fordømme den radikale højrefløj, så er det et velkendt faktum at den indeholder elementer der ikke har meget til overs for indvandrere. Disse elementer så gerne Danmark renset for udefrakommende, men vi lever i et land hvor disse elementer marginaliseres. Grunden til at jeg bringer denne gruppe op, er at de står i diametral modsætning til Kirkeasyl, men hvis man ikke passer på, kunne en formulering af de kriterier jeg efterspørger ovenfor, legitimere begge grupperes fornægtelse af den juridiske lov, over en moralsk. Det tror jeg ikke nogen af dem ønsker. Kirkeasyl kunne betone medmenneskelighed og globalt ansvar i deres forsvar for ikke at følge visse dele af loven, mens højreradikale kunne referere til det traditionelle Danmarks forfald, og et ønske om at bevare gamle værdier. Netop værdier er hvad de begge har, og uden en objektiv moral, er det ikke muligt at kvalitetssortere disse værdier.

Jeg kan ikke besvare spørgsmålet. Ikke i denne artikel, og højst sandsynligt aldrig. Artiklen har været et forsøg på at nuancere en debat, der ret hurtigt er degenereret til et stadie hvor alle parter kalder hinanden for forbrydere, og ellers fornægter at den måde de selv er forbrydere på er vigtig. Kirkeasyl kæmper med hjertet, men en dæmonisering af regeringen vil kun afstedkomme stærkere optrukne grænser, ikke et mere menneskeligt samfund.